

Habsburg Askerî Serhâd’inde Ulah Kimliği: Ulah Kanunnamesi (5 Ekim 1630)*

The Wallachian Identity in Habsburg Military Frontier: The Wallachian Law (5 October 1630)

Mehmet SOLAK¹

*Ulah Kanunnamesi / *Statuta Valachorum*’ın (1630) orijinal nüshası Hırvatistan’ın başkenti Zagrebte’ki Hırvat Tarihi Müzesi’nde (*Hrvatski Povijesni Muzej*) bulunmaktadır. Bu belge, 2016 yılında özel bir izinle Türk Tarih Kurumu’nun 001.nolu “Osmanlı-Habsburg Mücadelesinde Hırvatistan’ın Rolü (1606-1683)” isimli projesinin araştırmacısı Mehmet Solak tarafından incelenmiştir. Bu inceleme sırasında, müzenin birinci el belge koleksiyonunun (*Dokumentarna Zbirka I*) danışmanı, tarih ve arkeoloji profesörü (*profesor povijesti i arheologije*) Ela Jurdana, *Statuta Valachorum*’un (1630) orijinalini göstermiş ve araştırmacı ile kişisel bilgilerinin cömertçe paylaşmıştır.

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Mehmet Solak (Dr.),
Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Atatürk
İlkeleri ve İnkılap Tarihi Bölümü, Bolu, Türkiye.
E-posta: mehmetolak09@yahoo.com
ORCID: 0000-0001-5304-7353

Başvuru/Submitted: 18.03.2020

Revizyon Talebi/Revision Requested:
20.03.2020

Son Revizyon/Last Revision Received:
02.04.2020

Kabul/Accepted: 15.04.2020

Online Yayın/Published Online: 15.05.2020

Atıf/Citation: Basar, Umut. “Kaşıkaylar Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi.” *Türkiyat Mecmuası- Journal of Turkology* 30, 1 (2020): 211-230.
<https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.705340>

öz

15. yüzyılın sonlarından itibaren Hırvat-Slavon topraklarını tehdit eden Güneydoğu Avrupa’da yayılan Osmanlılar, İslam ile Hristiyanlığın çatışma alanında sınır savunma sistemlerinin kurulmasına ve sağlaştırılmasına neden olmuştur. Kaleler ve kaptanlık sistemleri, Hırvatistan ve Slavonya başta olmak üzere Habsburg Monarşisi’nin diğer topraklarında kademeli olarak geliştirilmiştir. Başlangıçta Osmanlı ilerlemesine karşı savunmaya hizmet etmek için askerî bir kurum olarak düşünülse de bu serhâddin militarizasyon sürecinin tamamlanması, bölgeye ücretli ve ücretsiz asker olarak yerleştirilen Ulah ahâlisi ile sağlanmıştır. Askerî Serhâd’de zamanla artan Ulah göçmenler bir yandan bölgeyi kolonize ederken diğer yandan da bölge soyluları ile feodal yükümlülük konusunda sorunlar yaşamaya başlamışlardır. Bu sorun karşısında Kutsal Roma Germen İmparatoru II. Ferdinand 5 Ekim 1630 tarihinde Ulah Kânûnnâmesi (*Statuta Valachorum/Vlaški Statuti*) çıkarmıştır.

Bu çalışmada; Habsburgların Osmanlılara karşı Drava ve Sava nehirleri arasında oluşturduğu Yukarı Slavon Askerî Serhâd’ine yerleşen Ulahların hukuki statülerinin temelini oluşturan *Ulah Kânûnnâmesi* incelenmiştir. Bu belge bağlamında Ulahların sosyal, askerî ve siyasi ayrıcalıkları değerlendirilerek, söz konusu Balkan halkının *asker-yerleşimci* topluluklara nasıl dönüştükleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmada Avusturya arşiv belgeleri ve alan yazını ile ilgili eserlerin yanı sıra Hırvatça, Almanca, İngilizce yayımlanmış eserlere başvurulmuş; nitel araştırma yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır.

Anahtar kelimeler: Habsburg, Ulah, Yukarı Slavon Askerî Serhâdi, Varaždın Generalliği, *Statuta Valachorum*

ABSTRACT

From the late 15th century, the Ottomans, threatening the Croatian-Slavonian territories and expanding through the southeastern Europe, caused the foundation and consolidation of the border defense systems in the conflict zone of Islam and Christianity. Castles and captainship systems were fractionally developed in the other territories of the Habsburg Monarchy, and in Croatia and Slavonia in particular. Initially, even though they were considered as a military institution to serve as defense against the Ottoman advance (progress), the completion of the militarization process of this border region was mediated

through the Wallachians posted as mercenaries and enlistees. The Wallachian immigrants, increasing in number over time in the Military Frontier, on the one hand, colonized the region, and, on the other hand, started to have problems with the nobles of the region in terms of feudal liability. With this issue, the holy Roman Emperor, Ferdinand II, enacted the Wallachian Law (*Statuta Valachorum / Vlaški Statuti*) on October 5, 1630.

In this study, the Wallachian Law underlying the legal status of the Wallachian who settled in the Upper Slavonian Military Frontier, which was established by the Habsburgs against the Ottomans between the Drava and Sava rivers has been researched (analysed). Within the context of this document, by evaluating the social, military and political privileges of the Wallachian people, we have tried to reveal how this Balkan community transformed into military-settler communities. In this research, as well as the Austrian archival documents and the related works with the body of literature, the works published in Croatian, German and English were referred to. The content analysis from the qualitative research methods has been applied.

Keywords: Habsburg, Wallachian, Upper Slavonian Military Frontier, Varaždin Generalat, Law of the Wallachians

EXTENDED ABSTRACT

After the Ottoman Empire had defeated the Kingdom of Medieval Hungary in the battle of Mohaç (1526), the Habsburg Monarchy started to develop a new defense system against the Turks from the Adriatic Sea to the Carpathians. Having fled from the Ottoman advance throughout Central Europe in the 16th and 17th centuries, the Wallachian people were included in the new defense system by being settled by the Monarchy in the border regions. Yet, during the settlement of the Wallachian people, controversies (disputes) occurred between the Croatian-Slavonian nobles and the military government in the matter of the authority concerning the control of the border region.

The Habsburg Monarchy tried to maintain the existence of the region in the face of the allegations of the Croatian-Slavonian nobles concerning the region. As for the nobles, they demanded that the governance of the region be transferred (be turned over to) to Sabor (The Croatian Parliament) after removing the Military Frontier. Even though the underlying cause of their demands was that they thought the states of Central Austria exploited the frontier (border) region, in real terms, they desired to downgrade the Wallachians to the feudal peasant status under their dominance. Despite the fact that all these controversies had occurred since the beginning of the creation of the border defense, they were put into the background due to the continuity and intensity of the Turkish raids.

The holy Roman Emperor, Ferdinand II (1619-1637), published the Wallachian Lawbook (*Statuta Valachorum/Vlaški Statuti*) on October 5, 1630, which redetermined the rights and remedies of the settlers during the ongoing Thirty-Year Wars, in order to refuse and refute the demands of the Croatian-Slavonian nobles. This document, on one hand, put the privileges, military governments and liabilities of the Wallachians officiating as the border headquarters in writing, but on the other hand, introduced their social structures into their military structures. Therefore, the Wallachian Lawbook is an essential administrative document, having the characteristic of constitution for the region. Firstly, the law enacted for the Upper Slavonian Military Frontier (Varaždin Generalship) was extended to the other zones of the Military Frontier.

With the proclamation of the Wallachian Lawbook, the Habsburg Monarchy wished to efficiently take advantage of the Wallachian population in the matter of military service by keeping the border headquarters under inspection (supervision). This document, identifying the legal relations between both the Habsburg Monarchy and the Croatian-Slavonian nobles, rescued the Wallachians from the legal dominance of Sabor, and directly subjected them to the Monarchy law. Thus, the Habsburgs avoided the establishment of a new feudal structure (system) in the Military Frontier by means of the Wallachian Lawbook.

In this study, the Wallachian Law, underlying the legal status of the Wallachian who settled in the Upper Slavonian Military Frontier, which was established by the Habsburgs against the Ottomans between the Drava and Sava rivers, has been researched (analysed). Within the context of this document, by evaluating the social, military and political privileges of the Wallachian people, we tried to reveal how this Balkan community transformed into military-settler communities. In this research, as well as the Austrian archival documents and the related works with the body of literature, the works published in Croatian, German and English were referred. The document review from the qualitative research methods has been applied.

1. Giriş

Osmanlı İmparatorluğu'nun 16. ve 17.yüzyıllarda Macaristan ve Orta Avrupa'daki ilerlemesi, bu coğrafyanın yaşamında büyük değişiklikler meydana getirmiştir. Belgrad'ın Osmanlılar tarafından fethinden (1521) sonra, Ortaçağ Macaristan Krallığı'nın Avusturya'nın kalıtsal toprakları ve Kutsal Roma Germen İmparatorluğu'nun doğu sınırını savunamayacağı anlaşılmıştır. Bundan dolayı mekân olarak sınır bölgesinin esnek bir hale geleceğini anlayan Habsburg Monarşisi, İç Avusturya eyaletlerinin güvenliği için yeni bir sınır savunma sistemi oluşturma yoluna gitmiştir. Osmanlı akınlarına karşı inşa edilen yeni savunma/kale sistemi, diğer ismiyle *Askerî Serhâd*¹, ilk önce Adriyatik Denizi ile Drava Nehri arasındaki teşekkül ettirilmiştir. 16. yüzyılın ortalarına doğru bu savunma sistemi Adriyatik Denizi'nin kuzeyinden Kupa ve Sava nehirleri arasında Karlovac merkezli Hırvat Askerî Serhâd'ı, Drava ve Sava nehirleri arasında Varaždin merkezli Yukarı Slavon Askerî Serhâd'ı olarak ikiye ayrılmıştır².

Birbirinden ayrı kale ağ birimleri (borderfortress/captain) coğrafi koşullardan -bataklık, dağlar ve hidrografik ağ- yararlanılarak Adriyatik Denizi'nden Karpatlara kadar genişletilmiş ve 16. yüzyılın ikinci yarısından itibaren merkezî olarak Viyana Harb Şûrası³ (1556) tarafından yönetilmiştir. Harb Şûrası'nın tek başına savunma sisteminin maliyetini karşılaması ve verimli bir şekilde yürütmesi mümkün olmadığından dolayı *Bruck na Mur* (Bruck an der Mur)

- 1 Askerî Serhâd (*Vojna Krajina, Vojna Granica, Militärgrenze, Military Frontier, Confinium*) Habsburg Monarşisi'nin sınırları içinde, Osmanlı serhâdinin karşısında askerî bir güvenlik bölgesi olarak 1530'lardan sonra oluşturulmuştur. Adriyatik Denizi'nden Karpatlar'a kadar ortalama 1750 km uzunluğunda, Hırvatistan, Slavonya ve Macaristan coğrafyaları üzerinde uzanmıştır. Askerî Serhâd, Osmanlı-Habsburg Savaşı'ndan (1683-1699) sonra Una, Sava ve Tuna nehirleri hattına yerleşmiştir. Askerî Serhâd'din Transilvanya'daki bölümü 1851 yılında Sivil Macaristan yönetime devredilirken, diğer bölgeleri 1881 yılına kadar varlıklarını devam ettirmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bk.: Fedor Moaçanın, *Radovi iz Povijesti Vojne Krajine*, Prir. Nataša Štefanec (Zagreb: Srpsko Kulturno Društvo, 2016); Karl Kaser, *Slobodan Seljak I Vojnik: Rana Krajiška Društva (1545-1754)* (Zagreb: Naprijed, 1997); Gunther Erich Rothenberg, *The Austrian Military Border in Croatia, 1522-1747* (Urbana: The University of Illinois Press, 1960); Gunther Erich Rothenberg, *The Military Border in Croatia 1740-1881: A Study of an Imperial Institution* (Chicago: The University of Chicago Press, 1966).
- 2 Fedor Moaçanın, "Organizacijske Strukture Vojne Krajine do Sredine 18. Stoljeća", *Arhivski Vjesnik*, 34/35 (1992):158; Željko Holjevac ve Nenad Moaçanın, *Hrvatsko-Slavonska Vojna Krajina i Hrvati pod Vlašću Osmanskog Carstva* (Zagreb: Leykam international, 2007), 15-17.
- 3 Viyana Saray Savaş Konseyi (*Wiener Hofkriegsrat, Consilium Bellicum*) 1556 yılında kurulmuştur. 1848 yılına kadar Habsburg Monarşi'nin savaş bakanlığı olarak işlev görmüştür. Ayrıntılı bilgi için bk.: Oskar Regele, *Der Österreichische Hofkriegsrat, 1556-1848* (Wien: Druck und Verlag Österreichischen Staatsdruckerei, 1949). Osmanlılar ise bu kurumu "*ceng divânî*" olarak isimlendirmişlerdir. Bk.: Fatih Yeşil, *Aydınlanma Çağında Bir Osmanlı Kâtibi: Ebubekir Râtib Efendi (1750-1799)* (İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2011), 248-249. Yeşil, bu kurumun kurulmasını ordu-devlet ilişkileri açısından orduların/savaşların bürokratikleşmesi ve ordunun devlet mekanizmasına dâhil olarak savaş dönemlerinde otonom bir kuvvet niteliği kazandığını en büyük göstergesi olarak görmüştür.

Saboru'nun⁴ kararlarıyla İç Avusturya eyalet soylularının maddi desteği tam olarak alınmıştır. Söz konusu destek ise bölgenin toprak olarak Hırvatistan-Slavonya Krallığı'ndan ve dolayısıyla Macaristan Krallığı'ndan ayrılma tehlikesini doğurmuştur⁵. 1593-1606 Osmanlı-Avusturya savaşından sonra Monarşi topraklarına göç eden Ulahların yargı yetkisi konusunda yaşanan sorun ile daha net görülmüştür. Çünkü bu askerî-yerleşimciler Monarşi askerî makamlarının yetkisine sokularak Askerî Serhâd'din Hırvatistan-Slavonya Krallığı'nın topraklarında olan bölümü Habsburg Monarşisi'nin doğrudan hâkimiyeti altına girmesi anlamına geliyordu.⁶

Kutsal Roma Germen İmparatoru II. Ferdinand (1619-1637), tıpkı II. Rudolf (1576-1611) gibi Slavonya'da hiçbir mülkü olmadığı için Uzun Türk Savaşı sırasında ve sonrasında Monarşi'ye sığınan Ulah ahalisini, Katolik Kilisesi/Zagreb Piskoposluğu'nun ve feodal Hırvat-Slavon lordlarının topraklarına yerleştirmiştir⁷. Başlangıçta lordlar, Ulah yerleşimlerinin geçici olduğunu düşündükleri için bu duruma tepki göstermemişlerdir. Ancak daha sonra soylular, Ulahları kendi yargı yetkileri altına almak için her yolu denemişler, bu faaliyetleri ise kendilerine hem Ulahlar hem de askerî makamlar tarafından çifte direnç gösterilmesine sebep olmuştur⁸. Askerî yönetim/makamlar Ulah kolonilerinin Habsburg serhâdine yerleşmesini istemişlerdir. Çünkü Osmanlı sınır savunmasının önemli bir unsuru olan Ulahların Monarşi topraklarına yerleşmesiyle bir yandan Osmanlı sınır savunması zayıflarken diğer yandan Habsburg sınır savunması kuvvetleneceğini düşünmüşlerdir⁹. Fakat bu yerleştirilme sırasında Monarşi ile

- 4 Hırvat devlet geleneğinin iki asli kurumundan biri olan Sabor (*Hrvatski Sabor*), 13. yüzyıldan itibaren sınırlı yetkisine rağmen Ortaçağ Macaristan Krallığı ile hareket eden ve Hırvat ve Slavon soylularından oluşan bir meclistir. Ortaçağ'dan itibaren Hırvatistan ve Slavonya krallıklarının topraklarındaki en önemli meselelerinin tartışılıp karara bağlandığı bir kurumdur. İlk Sabor (*Congregatio Regni Sclavoniae*), 1273 yılında Slavonya Krallığı bünyesinde Zagreb'te toplanmıştır. Hırvatistan ve Dalmaçya Krallığı'nın ilk Sabor (*Congregatio Regni Croatiae et Dalmatiae*) toplantısı ise 1351 yılında Lika bölgesindeki Podbrizani'de gerçekleştirilmiştir. Hırvat ve Slavon soyluları 1533 yılında ilk kez birlikte ortak bir Sabor toplamışlar ve 1558 yılından sonra bu birliktelik süreklilik kazanmıştır. Osmanlı tehdidinden dolayı Sabor daha sık aralıklarla toplanmıştır. 1681 yılında tam olarak *Congregatio Regnum Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae* ismini almıştır. Meclisin resmi ismi, 1997 *Hrvatski Državni Sabor*, 4 Aralık 2000 tarihindeki *Hrvatski Sabor* olarak değiştirilmiştir. Bk.: Robert Stallaerts, *Historical Dictionary of Croatia* (Lanham, Toronto, Plymouth: The Scarecrow Press, 2010), 281; "Ban", *Leksikografski Zavod Miroslav Krleža/Hrvatska Enciklopedija* (LZMK/HE). LZMK/HE'nin internet üzerinden erişimi için bk.: erişim:..... <https://enciklopedija.hr/>
- 5 Bruc na Mur Saboru kararlarının (1578) Askerî Serhâd'deki uygulanması ve değerlendirmesi üzerine bk.: Nataša Štefanec, *The Diet in Bruck an der Mur (1578) and the Estates on the Croatian, Slavonian and Kanisian Military Border* (Doktorska Disertacija, Central European University, 2004); Danijela Cofek, "Vojnokrajiške Institucije u Praksi: Slavonska Krajina 1578. Godine", *Podravina*, X/19 (2011), 5-44.
- 6 Holjevac ve Moačanin, *Hrvatsko-Slavonska Vojna Krajina i Hrvati pod Vlašću Osmanskog Carstva*, 22.
- 7 Zagreb Piskoposu Nikola Stepanić Selnički, 1599 yılının Temmuz ayında II. Rudolf'dan Piskoposluk arzusine yerleşmiş Ulahlara hiçbir ayrıcalık vermemesini istemiştir. Bk.: Inner Österreichischer Hofkriegsrat (İÖ.HKR), Akten, Karton (Faszikel) 6: Croatia, 1599-VII-I; *Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium: Spomenici Hrvatske Krajine*, ur. Radoslav Lopašić (Zagreb: Academia Scientiarum et Artium Slavorum Meridionalium, 1884), 1: Çlan: CLXXXIII, 269-270. *Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium: Spomenici Hrvatske Krajine* isimli eser bundan sonra metin içinde "MSHSM-SHK" şeklinde kısaltılarak gösterilecektir.
- 8 Nada Klaić, *Društvena Previranja i Bune u Hrvatskoj u XVI i XVII Stoljeću* (Beograd: Izdavačko Poduzeće Nolit, 1976), 145.
- 9 Arşidük II. Ferdinand, Kutsal Roma Germen İmparatoru II. Rudolf'a 7 Eylül 1599 tarihinde İvanić civarındaki Ulah ahalisinin Zagreb Piskoposluğu'na bağlı kılınmasının mümkün olmadığını çünkü bunların askerî hizmete tabi oldukları için feodal yükümlülük altına giremeyeceklerini belirtmiştir. Bk.: İÖ.HKR, Akten, Karton (Faszikel) 6: Croatia, 1599-VII-I; *MSHSM-SHK*, 1: Çlan: CLXXXVII, 272-273.

Hırvat-Slavon soyluları arasında, Ulah nüfusunun kimin yargı yetkisi altına gireceği konusunda büyük bir ihtilaf yaşanmış ve mücadele şiddetli bir şekilde devam etmiştir¹⁰. Dolayısıyla başlangıçta askerlik hizmetleri için Osmanlı sınır bölgesi boyunca yerleştirilmesi kararlaştırılan Ulahları daha sonra kaptan/başkaptan ve bölge toprak soyluları kendi hâkimiyetleri altındaki topraklara iskân etme konusunda tereddüt etmemişlerdir¹¹. Yerleşimci Ulah nüfusu ise feodal sistemle bütünleşmeye karşı çıktıkları için soyluların yargı yetkisinin altına girmeyi kabul etmemişlerdir. Bundan dolayı Monarşi'nin bayrağı altında askerî hizmet etme arzularını sık sık dile getirmişlerdir.¹²

Osmanlı-Avusturya Savaşı'ndan (1593-1606) sonra ve Otuz Yıl Savaşları (1618-1648) sırasında Hırvat-Slavon soyluları, kısmen Graz'daki İç Avusturya Harb Şûrası'na¹³ ve kısmen de İç Avusturya eyaletlerine karşı sorumlu olan Monarşi komutanlarının yetkisinde olan Askerî Serhâd'dinin kendi yetki alanlarına devredilmesi için sık sık şikâyetle bulunmuşlardır. Bu şikâyetler üzerine Monarşi yönetimi, 1623 ve 1626 yıllarında oluşturduğu iki komisyonu, durumu yerinde incelemek için Yukarı Slavon Askerî Serhâd'dine (Varaždin Generalliği) göndermiştir. Bu durum karşısında Steiermark soyluları tarafından kışkırtılan yerleşik Ulah ahalisinin isyan edebilme ihtimalinden dolayı¹⁴ komisyon üyeleri, bölgenin Hırvat Sabor'u ve Ban'ına¹⁵ devredilmesi

10 Josip Adamček, *Agrarni Odnosi u Hrvatskoj od Sredine XV do Kraja XVII Stoljeća* (Zagreb: Sveučilišna Naklada Liber, 1980), 500-503.

11 Klaić, *Društvena Previranja i Bune u Hrvatskoj u XVI i XVII Stoljeću*, 139-140.

12 Gomirje'deki Ulah ahalisi, Arşidük II. Ferdinand'dan Hırvat-Yukarı Slavon Askerî Serhâd'dinin soylularından olan Knez Zrinski ve Knez Frankopandan kendilerini korumalarını için istekte bulunmuşlardır. Ayrıntılı bilgi için bk.: İÖ.HKR, Akten, Karton (Faszikel) 8: Croatica, 1602-IV-I.

13 Graz Saray Savaş Konseyi (*Innerösterreichische Hofkriegsrat*) Arşidük II. Karl'ın Hırvat ve Yukarı Slavon askerî sınır bölgelerinin sorumluluğunu üstlenmesi sonucu Ocak 1578 tarihinde kurulmuştur. İç Avusturya soyluları yaptıkları yardımlardan dolayı bu kurumun idari ve askerî konularında yetkili olmuşlardır. Toplam dokuz üyeden oluşan kurumun üç üyesi Steiermark, iki üyesi Kärnten, diğer iki üyesi ise Krain eyaletleri tarafından atanmıştır. Bu üyeler maaşlarını İç Avusturya eyaletlerinden almışlardır. Kurum, 17.yüzyılda çözülen bir tür idari ve yargı kurumuna dönüşmüştür. Bk.: Regele, *Der Österreichische Hofkriegsrat, 1556-1848*, 32-33; Winfried Schulze, *Landesdefension und Staatsbildung: Studien zum Kriegswesen des Innerösterreichischen Territorialstaates (1564-1619)* (Wien-Köln-Graz: Böhlau, 1973), 78-83.

14 Križevac başkaptanı Baron İvan Wechsler'in Varaždin Generali Sigismund Trautmansdorf'a Ulah ahalisinin soylulara direndiklerine dair verdiği haber için bk.: *MSHSM-SHK*, 2: Çlan: LXXVIII, 118-119.

15 Sabor ile birlikte Hırvat devletinin iki geleneksel kurumu olan Ban (Latince *Banus*) genel vali / kral naibi anlamında olup, idari olarak Hırvat devletinin en yüksek yürütme görevinin uygulayıcısıdır. Sabor'u toplamak ve oturumlarına başkanlık yapmak, Sabor'un sonuçlarını ve kralın emirlerini yerine getirmek, orduyu toplamak, *banderium*lara komutanlık yapmak, Ban mahkemesi başkanlığı etmek, kralın vergilerini düzenli olarak toplamak gibi görevleri vardır. Terim Avrupa'da ilk kez Hırvatların Güneydoğu Avrupa'da geldiği zaman kullanılmaya başlanmıştır. Kral Petar Kreşmir yönetiminde biri Hırvatistan'da (Lika, Gačka ve Krbava bölgeleri ve deniz bölgesinde), ikincisi Pannonian Hırvatistan'da (Panonska Hrvatska), üçüncüsü ise Bosna'da olmak üzere üç Ban vardı. 1538 yılından sonra Slavonya ve Hırvatistan krallıklarının devlet teşkilatları Ban ve Sabor'un bünyesinde birleştirilmiştir. Askerî Sınır Bölgesi'nin oluşturulmasıyla birlikte, Ban Hırvat topraklarının bu bölümünde yetkisini kaybetmiştir. Ban kurumunun kısa bir değerlendirmesi için bk.: Mehmet Solak, *Sınırların Hapsettiği Tarih: Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı Hırvat Askerî Sınır Bölgesi'nin Örgütlenmesi (1553-1664)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi 2018), 20-24.

hususunda tavsiyede bulunmuşlardır¹⁶. Sonuç olarak komisyon, varlık nedeni olan Ulah sorununa somut bir çözüm getirememiştir. II. Ferdinand ise bu sorunu Ulah Kânûnnâmesi'ni (*Statuta Valachorum*)¹⁷ ilan ederek Monarşi'nin lehine ve askerî komutanların isteği doğrultusunda -ki Monarşi, Otuz Yıl Savaşı'nda Hırvat-Slavyon soylularından destek ve yardım almak için onların istediklerini yerine getirmeye çok istekli olmasına rağmen- çözemeye karar vermiştir.

2. Habsburg Askerî Serhâd'dinin Temel Kanunu: Ulah Kânûnnâmesi (5 Ekim 1630)

Ulah Kanunnamesi, seçilmiş Kutsal Roma Germen İmparatoru olan II. Ferdinand tarafından, 5 Ekim 1630 tarihinde ilan edilen, Sava ve Drava nehirleri arasındaki bölgeye göç etmiş Ulah ahalisinin haklarını ve ayrıcalıklarını belirten bir belgedir. Beş bölüm elli dört maddeden oluşan Kanunname, Sava ve Drava nehirleri arasındaki Koprivnica, Križevci, Ivanić kaptanlıklarından meydana gelen Yukarı Slavon Askerî Serhâd'dinin tüm köylerini kapsamıştır¹⁸. Birinci bölüm, “*Temsil ve Yetki*” başlığı altında ve on maddeden; ikinci bölüm “*Hukuki Süreçleri*” başlığı altında ve on maddeden; üçüncü bölüm “*Tasarruf ve Mülkiyet Hakları*” başlığı altında dokuz maddeden; dördüncü bölüm “*Özel ve Genel Suçlar*” başlığı altında on iki maddeden; beşinci bölüm ise “*Askerî Yükümlülükler*” başlığı altında on üç maddeden meydana gelmiştir.

Kanunnamenin girişinde II. Ferdinand, tahta Tanrı'nın izni ile seçildiğini belirttiğinden sonra üzerinde hükümlerinin olduğu toprakları tek tek sıralamıştır. Buna göre kendisi “*Bütün Romaluların Çarı, Almanya'nın, Macaristan'ın ve Çek Topraklarının, Dalmaçya'nın, Hırvatistan ve Slavonya'nın Kralı, Avusturya'nın Arşidükü, Burgandiya, Brabanta, Steiermark (Styria), Carinthia, Carniola Dükü, Moravya Mark Kontu, Lüksemburg, Yukarı ve Aşağı Silezya, Württemberg Voyvodası, Alsas, Şvabya Knezi, Habsburg, Tirol, Kyburg ve Gorica Kontu*”dur. Bu uzun unvan, içinde bir yandan gözdağı barındırırken diğer yandan Habsburg sınırlarının ve bu sınırlarından kurtulma arzusunda olan bölgelerin tanımlanmasını da yapmaktadır. Son kısmında ise Ulahlara bu Kanunnamenin hükümlerine uydukları sürece işledikleri arazilerden

16 Kutsal Roma Germen İmparatoru II. Ferdinand'ın gönderdiği bu komisyona 6 Ağustos 1626 tarihinde verdiği talimatlar için bk.: *MSHSM-SHK*, 2: Çlan: LXXXVIII, 131-136. Bunun yanında, 20 Ağustos 1626 tarihli ek talimatları için bk.: *MSHSM-SHK*, 2: Çlan: LXXXIX, 136-138.

17 Ulah Kânûnnâmesi'nin (1630) Latincesi (*Statuta Valachorum*) için bk.: *Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium: Acta Comititalia Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae = Hrvatski Saborski Spisi*, ur. Ferdo Šišić (Zagreb: Academia Scientiarum et Artium Slavorum Meridionalium, 1918), 5: 479-490; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, ed. Joannes Kukuljević-Aliter Bassani de Sacchi (Zagreb: Velocibus Typis Dris Ludovici Gaj, 1862), 1: 308-318. Ulah Kânûnnâmesi'nin (1630) Hırvatçası (*Vlaški Statuti*) için bk.: *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, ur. Drago Roksanđić, İredomir Višnjic (Zagreb: SKD Prosvjeta, 1999), 29-43; Boris N. Kršev, “Statuta Valachorum-Pravna Osnova Nastanka Vojne Granice-Krajine”, *Civitas*, 2 (2011), 136-146. Kršev, kanunnamenin 4. bölümünün 11. ve 12. maddelerini 10. maddenin içinde; 5. bölümünün 12. ve 13. maddelerini 11. maddenin içinde göstermiştir. Ayrıca bundan sonra *Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium: Acta Comititalia Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae = Hrvatski Saborski Spisi* isimli eser metin içinde “*MSHSM-ACRCDS=HSS*” şeklinde kısaltılarak gösterilecektir.

18 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 2. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 480; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 309; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 30-31; Kršev, “Statuta Valachorum-Pravna Osnova Nastanka Vojne Granice-Krajine”, 137-138.

sorunsuz şekilde faydalanabileceklerinin güvencesi verilmiş; belgenin maddelerine uymayan Ulahların ise çok ağır şekilde cezalandırılacakları belirtilmiştir. Özgün belge, “*Roma tahtına on iki senedir, Macaristan ve bağlı olduğu ülkelerin tahtına on üç senedir, Çek topraklarının tahtına on dört senedir çıkmış olan II. Ferdinand’ın izniyle*”, Kutsal Roma Germen İmparatorluğu’nun başkenti Regensburg’da yayımlandığı belirtilerek sona ermiştir.

2.1. Ulahların Yerel Temsilcilerinin Seçimleri ve Yetkileri

Kanunnameye göre Drava ve Sava nehirleri arasına yerleşen Ulahlar, teşekkül ettikleri her köyde kendi yargıçlarını (*ludex/sudoc*) veya knezlerini (*kenezius/ cnez*), bu görevi yerine getirebilecek yetenekli kişiler arasından seçme hakkına sahip olacaklardır. Knez seçimi, her yılın nisan ayında yani St. George Bayramı’ndan önce köy meclisi (*općina*) tarafından yapılacak; seçim bitince seçilen knez, köyün bağlı olduğu kaptanlığa bildirilecektir¹⁹. Knezler kendi kaptanlıklarındaki başyargıca -her kaptanlıkta bir başyargıç vardır- bağlı bulunacaktır²⁰. Knez görevine başlamadan önce yüce Tanrı, Meryem Ana ve Tanrı’nın bütün azizlerinin üzerine yemin edecektir. Bu yemin ile Monarşi’ye ve varislerine, generallerine ve başkaptanlarına sadık kalıp itaat edeceğini, devlete zarar verebilecek herhangi bir unsura ve geleneklere karşı yapılan suçları ortaya çıkaracağını ve bütün davalarda adil ve kendi yetki kapsamında karar vereceğini dile getirmişlerdir²¹.

Knezlere başta âsâyiş olmak üzere pek çok görev yüklenmiştir. Ulah köylerinin asayişinden sorumlu olan knez²², kamu düzenine, ilerleme/kalkınmaya karşı suç işleyenleri ve ayrıca idam cezası suçunu işleyen failleri tutuklayıp bağlı bulunduğu başkaptanlığa teslim edecektir²³. Ayrıca hırsızlık yapanları²⁴, hafif suç işleyenleri yargılayacak, suçlu bulduklarını zindana atacak²⁵ ve bulunan çalıntı malları başyargıca iletacaktır²⁶. Knezin asayişin dışında da köyün hanelerini, askerlerini ve yaşı on yedi yaş üzeri erkeklerin sayısını kayıt altında tutmak, her hane reisinin mecburi olarak on yedi yaş üzerindeki erkeklerin geçimini sağlamasını temin

19 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 1. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 480; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 308-309; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Āzdanje*, 30.

20 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 2. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 480; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 309; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Āzdanje*, 30-31.

21 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 10. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 481-482; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 310-311; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Āzdanje*, 33.

22 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 7. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 481; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 310; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Āzdanje*, 32.

23 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 3. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 480; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 309; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Āzdanje*, 31.

24 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 8. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 481; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 310; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Āzdanje*, 32.

25 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 4. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 480; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 309; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Āzdanje*, 31.

26 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 8. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 481; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 310; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Āzdanje*, 32.

etmek gibi birçok görevi vardır²⁷. Knez tüm bu görevleri yerine getirecek ve görevlerini kötüye kullanmayacak; herhangi bir davada ihanet ettiği ve suçlular ile işbirliği yaptığı ispat edilirse, derhal başyargıç ve yardımcıları tarafından görevinden alınacak ve kendisine kanun hükümlerine göre hak ettiği ceza verilecektir. Eğer knez idam cezasını gerektiren bir suç işleyecek olursa davası İç Avusturya Harb Şûrası tarafından görülecek, yargılama sürecinde ise görevine yeni bir knez atanacaktır²⁸.

Kanunları bilen Başyargıç/başknezin ve yetenekli sekiz yardımcısının seçimleri aynı knez seçimleri gibi senelik yapılacaktır. Her yılın mayıs ayında daha doğrusu St. George gününde, bir kaptanlığın tüm knezleri ve her köyün iki ya da üç büyüğü toplanıp başyargıç ve sekiz yardımcısını seçeceklerdir. Seçilen başyargıcın hukuki bir engeli yok ise seçimini Habsburg Monarşisi adına Varaždin Generali onayladıktan sonra göreve başlayacaktır. Başyargıç ve yardımcıları tekrar seçilmeleri durumunda ise Monarşi merkezinin onayı alındıktan sonra yeni dönemdeki görevlerine başlayabileceklerdir²⁹.

Başyargıç ve yardımcıları, kanunnamenin hükümlerine istinaden dava soruşturmalarının başında bulunarak yargılama görevini yerine getireceklerdir.³⁰ Buna göre başyargıç ve yardımcıları ağır suç (idam ile cezalandırılacak) işleyen failer hakkında soruşturma açıp onları yargılayacaklar, yargılama sonucu suçlu buldukları faileri ise İç Avusturya Harb Şûrası'na göndereceklerdir³¹. Bunlara ek olarak duruşma günlerini önceden belirleyecekler³² ve mahkemeye sunulan kanıtların hangisinin daha somut olduğunu tespit edeceklerdir³³.

Ulah ahalisinden birisi kamu düzenine, ilerlemeye (kalkınma) karşı ve idam cezası gerektirecek suçlardan birini işlerse knez tarafından tutuklanıp kendi bölgesinin başkaptanına teslim edilecektir. Başyargıç, sekiz yardımcısı ile derhal bu failer hakkında soruşturma açacak eğer bu failer suçlu bulunursa İç Avusturya Harb Şûrası'na yollanacaktır. Belirlenmiş hukuki düzene göre, bu suçlulara para cezası kesilmeyecek, malı ve mülküne devlet tarafından el konulmayacak sadece bedenî, cebri hizmet vs. gibi cezalar verilecektir³⁴. Hafif suç işleyenler

27 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 5. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 481; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 309-310; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 31-32.

28 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 7. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 481; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 310; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 32.

29 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 2. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 480; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 309; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 30-31.

30 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 2. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 480; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 309; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 30-31.

31 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 3. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 480; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 309; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 31.

32 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 2. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 482; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 311; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 33.

33 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 7. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 483; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 312; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 34.

34 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 3. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 480; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 309; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 31.

knez tarafından zindana atılacak ve bunlar yetkili kanunlara istinaden tutuklu yargılanacaklardır³⁵. Ulah ahalisinin knez, başyargıç ve yardımcılarının seçimleri için yapılan toplantıların dışında kendi iradeleri ile toplantı yapmaları ve meclis kurmaları yasaktır. Şayet böyle bir toplantıya ihtiyaç duyarlarsa bağlı buldukları generalden izin alarak yapacaklar; izin almadan yapmaları halinde ise idam cezasına çarptırılacaklardır³⁶.

Osmanlı sınır bölgelerinden gelen Ulahlar, Yukarı Slavon Askerî Serhâd'dinin kaptanlıklarından -Koprivnica, Križevci, Ivanić- herhangi birisine yerleşmek isterlerse ilk önce bölge başkaptanından izin alacaklardır. Herhangi bir Ulah, aynı kaptanlık bölgesindeki yerleşim yerini değiştirmek isterse, bağlı olduğu başyargıç, yardımcıları ve knezi haberdar edecektir³⁷.

2.2. Ulahların Muhakeme Aşamaları

Ulah ahalisinin yargı/adli süreci ve sistemi hakkında detaylı bilgiler veren kanunnameye göre Yukarı Slavon Askerî Serhâd'dinin kaptanlıklarındaki mahkemeler her kaptanlığın başyargıç ve sekiz yardımcısı tarafından yönetilecektir³⁸. Başyargıç olmadığı zaman onun görevini en yakın yardımcısı yapacak, yardımcılarından ikiden fazlasının eksik olması durumunda ise mahkeme yapılmayacaktır³⁹. Bunun yanında mahkeme sırasında bir noterin hazır bulunması şarttır⁴⁰. Mahkeme başlamadan önce başyargıç, başyargıç yardımcısı, noter⁴¹ ve tanıklar⁴² yemin edeceklerdir. Yemin etmek için gerekli şart ise komünyon (Efkaristiya/ Communionem) olmaktır⁴³. Hukuki aksaklıkların dışında mahkeme günü kesinlikle ertelenmeyecektir. Mahkeme süreci basit ve normal sulh mahkemelerinin ilerleyişine uygun bir şekilde yürütülecektir⁴⁴.

35 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 4. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 480; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 309; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 31.

36 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 9. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 481; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 310; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 32.

37 *Statuta Valachorum*, 1. bölüm, 6. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 481; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 310; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 32.

38 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 1. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 482; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 311; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 33.

39 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 1. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 482; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 311; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 33.

40 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 1. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 482; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 311; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 33.

41 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 1. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 482; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 311; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 33.

42 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 7. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 483; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 312; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 34. Tanık, Sloven geleneklerine göre ant içmeyecek, yani sevdiği birinin hayatı üzerine değil, kanun geleneklerine göre ant içecektir.

43 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 8. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 483; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 312; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 35.

44 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 6. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 483; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 311-312; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 34.

Başyargıç ve yardımcıları tarafından mahkeme günü önceden belirlenecek ve mahkemeden on beş gün önce sanık/zanlıya celp gönderilecektir⁴⁵. Mahkeme celp döneminin işleyişi bu usuller doğrultusunda olursa zanlı celpelere karşılık vermek zorundadır, aksi takdirde zanlıya celbe uyma zorunluluğu uygulamaz⁴⁶. Kendisine üç kez celp gönderilen zanlının duruşmaya katılmaması halinde dava dâvâcının lehine sonuçlanacak ve zanlıya para cezası kesilecektir.⁴⁷ Dava konusu olan suç, mahkemede enine boyuna incelenecek, hüküm ise sağlam delil/kanıtlara dayandırılacaktır⁴⁸. Kanunnamenin hükümleri dışında kalan davaların yasal kararları ise krallık yasalarına göre verilecektir⁴⁹.

Mahkeme sonucunda verilen hüküm için temyiz/istinaf yolu açık tutulmuştur. Buna göre kararın verilmesinden sonraki on gün içinde zanlı, kararın yasa ve usul yönünden incelenmesi için temyiz başvuru hakkı vardır. Eğer zanlı bu on gün içinde temyiz başvuru hakkını kullanmazsa verilen hüküm geçerli sayılacaktır. Zanlı temyiz kararının resmî sürecini bir ay içinde başlatır ve sonraki iki ay içinde de bitirmek zorundadır. Mahkeme bu zaman zarfında bir şey yapılmadığı takdirde dava taraflarının temyiz kararını geri çektiklerini varsayarak, kararın infaz edilme sürecine geçecektir. Eğer taraflar temyiz haklarını kanunlara uygun şekilde yapmazlarsa para cezasına çarptırılacaklardır⁵⁰. Hüküm verildikten sonra hiçbir temyiz başvurusunda bulunulmaması durumunda ise on birinci günde knez, başyargıç veya başyargıç yardımcılarından biri suçu infaz edecektir. İnfazın uygulanışına güçlü bir direnç gösteren olursa İç Avusturya Harb Şûrası'na gönderilecek ve orada infaz gerçekleştirilecektir⁵¹.

Mahkeme masrafları için ise celp alıp mahkemeye gelen kişi, ilk celp mührü için elli, ikinci celp mührü için yüz, üçüncü celp mührü için yüz elli Macaristan kronu ödeyecektir. Dava sonunda suçluya para cezası kesilmesi durumunda suçlu bu tutarı üç taksitte tediye edecektir. Bu taksitlerden ilk ikisi başyargıç ve başyargıcın ilk iki yardımcısına, üçüncü taksit ise dâvâyı kazanan kişiye verilecektir⁵².

45 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 2. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 482; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 311; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 33. Bir kişiyi mahkemeye çağrı için toplam üç kez celp gönderilecektir.

46 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 3. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 482; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 311; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 34.

47 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 4. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 482; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 311; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 34.

48 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 6. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 483; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 311-312; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 34.

49 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 6. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 483; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 311-312; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 34.

50 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 9. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 483; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 312; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 34.

51 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 10. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 483; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 312; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 35.

52 *Statuta Valachorum*, 2. bölüm, 5. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 482; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 311; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 34. Ayrıca bu maddeyi 2. bölümün 5. maddesi desteklemektedir. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 482; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1:311; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 34.

2.3. Ulahların Mülkiyet Hakları: Kullanma, Yararlanma ve Tasarruf Yetkileri

Sava ve Drava nehirleri arasına yerleşmiş olan Ulahların mülkiyet hakkını kanunnamenin dokuz maddelik üçüncü bölümde belirlemiştir. Buna göre Ulahlar taşınır (menkul) ve taşınmaz (gayrimenkul) mallar üzerinde kullanma, yararlanma ve tasarruf yetkisine sahip olacaklardır. Bu yetkilere sahip olabilmeleri için ilk önce yerleşim yerlerinin (köy) daha sonra taşınmazların (gayrimenkul, tarla vb.) sınırları belirlenecektir⁵³. Taşınmazlarına komşularının tarlasının üzerinden geçmeden ulaşamayan Ulahlara geçit hakkı verilecektir. Geçit hakkını yürüme, at ve at arabası ile yapacaktır. Geçit yolu saptanmasında ve yolun kullanılması sırasında komşuluk hukuku ilkeleri gözetilerek komşunun taşınmasına en az zarar vermeye özen gösterilecektir⁵⁴. Başka birinin malını mülkünü, sözleşmeye ve malikin iradesi dışında kullanan herkes, mahkemenin vereceği adil tanzim kararına istinaden sebep olduğu zararı karşılayacaktır⁵⁵.

Ulahların taşınır (menkul) ve taşınmaz (gayrimenkul) mallar üzerindeki tasarruf yetkileri konusunda çok geniş ayrıcalıklar verilmiştir. Buna göre malik evini, tarlasını, biçilmemiş tahılı, herhangi taşınabilir malını satabilir, bağışlayabilir ve para karşılığında rehine bırakabilir. Tasarruf işlemlerini knez ya da iki veya üç şahidin huzurunda yapmak zorundadır. Ola ki ilerleyen zamanlarda tasarruf işlemleri konusunda ihtilaflar çıktığında iddialarını bu şahitler sayesinde ispatlayabilecektir. Bundan dolayı şahitsiz yapılan her tür tasarruf işlemi geçersiz sayılacaktır⁵⁶.

Ulahlara tanınan tasarruf işlemlerinden biri de rehin alma ve verme hakkıdır. Bu bilgi ekseninde malik kendisine ait taşınır/taşınmaz malını para karşılığında rehin bırakabilecektir. Aldığı borcu vaktinde ödemezse, alacaklının talebiyle knez borçluyu uyaracak, borçlu en geç üç ay içinde borcunu ödeyecektir. Bu süre zarfında da borç ödenmezse knez ve köyün iki ya da üç büyüğü rehin bırakılan malın değerini belirleyip ve satışa çıkaracaklardır. Satış sonucunda elde edilen miktarla da borç faiziyle ödenecektir⁵⁷.

Yukarı Slavon Askerî Serhâd'dinin Ulah yerleşimcilerine kanunname ile ticaret yapma hakkı verilmiştir. Buna göre, Ulahlar Monarşi'nin geçerli kanunları çerçevesinde hiçbir kısıtlamaya tabi olmadan öküz, at, inek, koyun, keçi, domuz, şarap ve tahıl gibi ticari malları ihraç ve ithal edebileceklerdir⁵⁸.

Ulah hanelerinin ibkâsı sınır savunmasına asker sağlamak için çok önemlidir. Kanunname

53 *Statuta Valachorum*, 3. bölüm, 1. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 483; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 312; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 35.

54 *Statuta Valachorum*, 3. bölüm, 4. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 484; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 313; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 36.

55 *Statuta Valachorum*, 3. bölüm, 6. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 484; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 313; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 36.

56 *Statuta Valachorum*, 3. bölüm, 2. ve 3. maddeler. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 483-484; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 313; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 35-36.

57 *Statuta Valachorum*, 3. bölüm, 5. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 484; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 313; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 36.

58 *Statuta Valachorum*, 3. bölüm, 9. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 484-485; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 313-314; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 37.

bu bağlamda çocuğu olmayan bir Ulah ailesinin reisinin ölmesi halinde aileyi en büyük erkek kardeşin ya da en yakın erkek akrabanın idame ettirmesi bildirilmiştir. Ölen kişi geride dul kadın ve çocuklar bırakırsa bu ailenin reisi dul kadın olacak ve bu ailenin geçimlerini konusunda diğer aile büyükleri yardımcı olacaklardır⁵⁹. Ailenin ekonomik devamlılığının sağlanması Ulah hanelerin ibkâsını sağlayacak etkili olan koşullardan birisidir. Bu bilgi ekseninde Habsburg Monarşisi, Ulah ahalisine ölümlerinden sonra bütün mal varlıklarını veya muayyen mallarını gerçek veya tüzel şahıslara mülkiyetlerini devretme hakkı/vasiyet hakkı tanımıştır. Vasiyet tek taraflı bir hukuki işlemdir ve bu özelliğinden dolayı rücu edilememektir. Bunun yanında vasiyet oluşturulduğunda ya da bir hukuki işlem yapıldığında varislerden biri veya bir başkası vasiyetin ya da işlemin geçerliliğini sorgulamaması için vasiyetnameler daima knez ve dört ya da beş şahit huzurunda yapılacaktır. Şayet vasiyetin oluşturulduğu yerde papaz bulunur ve onun huzurunda vasiyet oluşturulursa gerekli olan şahit sayısı iki ya da üç olacaktır. Papazın olmadığı zaman ise yerine bir noter ya da iki şahit getirilecektir⁶⁰. Ailenin en küçük çocuğu cinsiyeti ne olursa olsun mirastan eşit pay alacaktır⁶¹.

2.4. Ulahların İşledikleri Özel ve Genel Suçların Cezai Uygulamaları

Hırsızlık, mala zarar verme, konut dokunulmazlığı, yaralamalı ve ölümcül kavgalar, zina suçlarının unsurlarını, nitelikli hallerini ve cezaya etki eden sebeplerinin yasal düzenlemelerini gerçekleştiren kanunname, yeni bir ceza hukuku anlayışı yaratmıştır. Bu suçlara ait tüm dava ve işler, kaptanlık yerel mahkemelerince bakılacaktır. Mal varlığına karşı işlenen suçlardan biri olan hırsızlık suçunu işleyen kişi, suçun konusunu oluşturan malın değerinin azlığı ve çokluğuna göre ceza alacaktır. Buna göre, çalınan malın değeri 30 Macaristan kronusundan az olan herhangi bir hırsızlık suçu veya çalınan malın değeri 20 Macaristan kronusundan az olan haneye tecavüzlü bir hırsızlık suçu işleyen fail, zincirlenme cezasına çarptırılacak ya da kamuya yararlı işte çalıştırılacaktır⁶². Bununla birlikte, biri art arda iki ya da üç kez hırsızlık suçunu işlerken suçüstü yakalanırsa ve yaptığı tüm hırsızlıklardan çaldığı malın değeri 40 Macaristan kronusundan fazla olursa İç Avusturya Harb Şûrası'na teslim edilecek ve orada cismani cezaya çarptırılacaktır⁶³. Bunların yanında, fail, mağdurdan tehdit ve cebir kullanarak bir şey çalarsa en az 4 en fazla 10 Macaristan kronu para cezası ödeyecektir. Ola ki, bu zorla yaptığı hırsızlık sonucunda mağdur ölümcül yaralanmaya maruz kalırsa daha yüksek bir para cezası ödeyecektir ama bu da en fazla 17 Macaristan kronusu olacaktır. Failin zararı

59 *Statuta Valachorum*, 3. bölüm, 8. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 484; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 313; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 37.

60 *Statuta Valachorum*, 3. bölüm, 7. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 484; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 313; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 36.

61 *Statuta Valachorum*, 3. bölüm, 8. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 484; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 313; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 37.

62 *Statuta Valachorum*, 4. bölüm, 1. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 485; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 314; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 37.

63 *Statuta Valachorum*, 4. bölüm, 2. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 485; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 314; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 37.

karşılayamayacağı anlaşıldığında adli para cezası, hapis cezasına, kamuya yararlı işte çalışma vb. bir cezaya çevrilecektir⁶⁴.

Mülkiyet hakkının korunması için mala zarar verme suçlarında da düzenleme yapılmıştır. Bu kapsamda herhangi sahipli bir hayvan başkasının taşınır ve taşınmaz malını kısmen veya tamamen zarar vermesi durumunda, mağdurun hasar maliyeti komşuları tarafından belirlenecek ve bu maliyet hayvanın sahibinden tahsil edilecektir. Zararı karşılaşıncaya kadar mağdur, sahipli hayvanı rehin tutabilme hakkına sahiptir⁶⁵. Mağdur hasar maliyetinin ödenmesinden sonra sahipli hayvanı elinde tutmaya devam ederse, hayvan sahibine hayvanın kullanımına karşılık olarak para ödemek zorundadır⁶⁶. Bunun yanında mağdur, hasara sebep olan sahipli hayvanı öldürür, işe yaramayacak hale getirir veya değerinin azalmasına neden olursa, hasar maliyeti kendisine ödendikten sonra, hayvanın sahibinin gördüğü zararı karşılayacaktır. Sahipli hayvanı öldürdüğü veya işe yaramaz hale getirdiği için de -kötü niyetli davranmasından dolayı- ayrı bir ceza ile cezalandırılacaktır⁶⁷.

Monarşi kanunname ile Ulahların vücut dokunulmazlığını ve beden bütünlüğünü korumak istemiştir. Bu bilgi ekseninde bir Ulah, eğer başka bir Ulah'ın vücut dokunulmazlığını ihlal eden kasten yaralamalı bir kavga ya da tartışmaya karışır, mağdurun durumuna göre en az 5 en çok 10 Macaristan krunası para cezası ile cezalandırılacaktır. Bunun yanı sıra suçlu, yaralanan mağdurun doktor ile ilaç masraflarını ve gördüğü zararı karşılayacaktır. Kan dökülmeyen kavgaların suçlusu en fazla 0,5 (yarım) en çok 4 Macaristan kronu para cezası ödeyecektir. Eğer kavgayı yönelten, cesaretlendiren ve teşvik eden bir kişi varsa, bu azmettirici en fazla 3 Macaristan kronu para cezasına çarptırılacaktır. Mahkeme, dördüncü bölümün üçüncü maddesine istinaden gerekli gördüğü zaman bu cezaları suçun ağırlığı ölçüsünde cismani cezalara çevirebilecektir⁶⁸. Bu tür kavgalar ve ihtilaflarda mağdur, suçludan şikâyetçi olmazsa, başyargıç yine de suçlulara karşı resmi bir soruşturma başlatacak ve işlenen suçun ağırlığı ölçüsüne göre devam ettirecektir⁶⁹.

Kanunname, Ulah ahalisinin en temel kurumu olan ailenin sağlıklı bir şekilde varlığını sürdürebilmesi için, aile üyelerinin gerek kendi içlerindeki gerekse toplumla olan ilişkileri bazı kurallar çerçevesinde belirlenerek bir anlamda sınırlandırılmıştır. Buna göre yaramaz, asi

64 *Statuta Valachorum*, 4. bölüm, 3. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 485; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 314; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 38.

65 *Statuta Valachorum*, 4. bölüm, 4. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 485; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 314; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 38.

66 *Statuta Valachorum*, 4. bölüm, 5. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 485; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 314; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 38.

67 *Statuta Valachorum*, 4. bölüm, 6. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 485; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 314; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 38.

68 *Statuta Valachorum*, 4. bölüm, 7. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 486; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 315; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 38-39.

69 *Statuta Valachorum*, 4. bölüm, 8. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 486; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 315; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 39.

ve ailesine karşı ağır suç işleyen erkek çocuk, zindana atılma⁷⁰ vb. cezalara çarptırılacaktır. Eğer yargıç erkek çocuğun işlediği suçun ağır olduğunu karar verirse, onu İç Avusturya Harb Şûrası'na gönderecektir. Erkek çocuk, ailesine karşı işlediği suçun ölçüsü hafifse ve ebeveynleri şikâyetçi olmazsa yargılanmayacaktır⁷¹. Ulah ailelerinin korunması ve toplumsal huzurun sağlanması için zina fiilini işlemek suç olarak nitelendirilmiştir. Suçüstü zina yaparken yakalanan kişi, ceza olarak birkaç gün zincirlenecek ya da kamuya yararlı bir işte -sadece ekmek ve su verilerek- çalıştırılacaktır⁷².

2.5. Ulahların Askerî Yükümlülükleri

Habsburg Monarşisi askerî devrimin gelişimine yön veren birçok kırılma noktasının yaşandığı 17. yüzyılda, kolonyal kaynakları sınır savunmasının güçlenmesinde etkin bir şekilde kullanmak istemiştir. Ulah ahali de Habsburg Monarşisi'nin serhâdindeki varlık nedenlerinin ordu/ askerlik olduğunu bildikleri için Viyana yönetiminden özel imtiyazlar istemişler ve almışlardır⁷³. Bu bakımdan serhâdde kimi zaman ücretli asker olmuşlar kimi zaman da kendi istekleriyle ücret almadan bölgenin savunmasına katkı sağlamışlardır. Ücretli asker olarak görev yapan Ulahlar, Monarşi'nin askerî hukukuna tabi oldukları için her açıdan askerî idareye bağlı olarak görevlerini sadık bir şekilde yapacaklardır⁷⁴. Ücretli Ulahların maaşları, düzenli bir şekilde her bölgenin voyvodası tarafından, yasalara ve kadim aletlere göre verilecektir⁷⁵. Voyvoda en iyi, en efendi, hiçbir suçla bulaşmayan askerler arasından seçilecektir. Voyvodanın herhangi bir suç şüphesi altında bulunduğu olay, kaptan ya da kaptan yardımcısı (*potkapetan*) ve onların askerî memurları tarafından oluşturulan bir komisyonca araştırılacaktır. Bu araştırma komisyonunda daima üç ya da dört voyvoda bulunacaktır. Komisyon, voyvodanın işlediği suçun niteliğine göre ya kendisi bir ceza verecek, ya da voyvodayı İç Avusturya Harb Şûrası'na gönderecektir⁷⁶.

Voyvodanın yönetimindeki *haramiyalardan* (haramija/haraminçî/hafif silahlı piyade) biri herhangi bir olayda suçlu veya şüpheli durumuna düşerse, bu kişi kaptan (*kapetan*) ya da kaptan yardımcılarını (*potkapetan*), askerî memurlar ve üç voyvoda oluşan bir komisyon huzurunda sorgulanacaktır. İşlenen suç daha az cezayı gerektiren nitelikteyse hükmü komisyon

70 Kanunnamenin 4. bölümünün 12. maddesine göre Zindancı başı bir mahkûm başına 25 Macaristan kronusu alacaktır. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 486; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 315; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 40.

71 *Statuta Valachorum*, 4. bölüm, 10. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 486; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 315; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 39.

72 *Statuta Valachorum*, 4. bölüm, 9. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 486; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 315; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 39.

73 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 7. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 488; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 317; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 41.

74 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 1. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 487; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 316; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 40.

75 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 6. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 487; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 316; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 41.

76 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 2. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 487; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 316; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 40.

verecek; daha ağır cezayı gerektiren nitelikteyse *haramiya* İç Avusturya Harb Şûrası'na sevk edilecektir⁷⁷. Voyvoda, *haramiyalar* ve diğer ücretli askerler arasında arazi ve diğer taşınmaz mallar konusunda herhangi bir kavga veya tartışma çıkarsa, olay büyümeden uygun bir şekilde soruşturacak ve sona erdirecektir⁷⁸. Vefat eden ya da mahkeme kararıyla görevden alınan voyvodanın, sancaktarın (bayraktar) veya herhangi bir askerî memurun yeri, köy meclisinin aday gösterdiği biri tarafından doldurulacaktır⁷⁹.

Bölgeye yerleşmiş diğer Ulahların tamamı da askerî yükümlük altına alınmışlardır⁸⁰. Buna göre, Osmanlı akınlarına karşı Habsburg sınır savunmasını -Koprivnica, Križevci, Ivanić kaptanlıklarında- kuvvetlendirmek için sürekli olarak nöbet tutarak Hristiyan âleminin topraklarını koruyacaklardır⁸¹. Monarşi tarafından paramiliter milis kuvvet olarak kullanılan bu Uhlara birtakım ayrıcalıklar verilmiştir⁸². En önemli elde ettikleri ayrıcalık ise askerî yönetim altına girerek feodal yükümlülükten kurtulmaları olmuştur. Buna ek olarak kendilerine şimdiye kadar yaptıkları gibi tüfek/mermi tozu ve küçük toplar yapmaları için eşit ölçüde, zamanında ve yeterli miktarda kurşun madeni dağıtılacaktır⁸³. Ücretli asker olup olmamasına bakılmaksızın Ulah ahalisinin tamamı, her yıl Drava ile Sava arasındaki bölgede bulunan ormanların -bitkilerini biçmek, yollarını açmak gibi- bakımlarından sorumlu olacaklardır. Ormanların bu bakımlarını yapılırken savunma güvenliği tedbirini elden bırakmamak için kalelerde yeterli sayıda ücretli Ulah askerî kalacaktır⁸⁴. Bundan başka Ulahlar, sınır savunmasının güçlendirilmesi için mevcut kalelerin güçlendirilmesi ve yeni kalelerin inşasında yardım edeceklerdir⁸⁵. Bu görevleri yerine getirmeyen her Ulah, en kısa sürede Monarşi merkezine ya da Varaždin Generaline bildirilecektir⁸⁶.

Habsburg Askerî Serhâd'dine herhangi bir saldırı ya da büyük bir askerî harekât yapılırsa kaptanlıklardaki tüm Ulahlar, on sekiz yaşından küçük genç erkekler dâhil olmak üzere,

77 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 3. madde. Bk.: MSHSM-ACRCDS=HSS, 5: 487; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 316; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kričičko Izdanje*, 40.

78 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 4. madde. Bk.: MSHSM-ACRCDS=HSS, 5: 487; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 316; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kričičko Izdanje*, 41.

79 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 5. madde. Bk.: MSHSM-ACRCDS=HSS, 5: 487; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 316; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kričičko Izdanje*, 41.

80 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 10. madde. Bk.: MSHSM-ACRCDS=HSS, 5: 488; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 317; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kričičko Izdanje*, 42.

81 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 10. madde. Bk.: MSHSM-ACRCDS=HSS, 5: 488; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 317; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kričičko Izdanje*, 42.

82 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 7. madde. Bk.: MSHSM-ACRCDS=HSS, 5: 488; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 317; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kričičko Izdanje*, 41.

83 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 13. madde. Bk.: MSHSM-ACRCDS=HSS, 5: 489; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 318; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kričičko Izdanje*, 42.

84 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 7. madde. Bk.: MSHSM-ACRCDS=HSS, 5: 488; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 317; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kričičko Izdanje*, 41.

85 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 8. madde. Bk.: MSHSM-ACRCDS=HSS, 5: 488; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 317; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kričičko Izdanje*, 41.

86 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 9. madde. Bk.: MSHSM-ACRCDS=HSS, 5: 488; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 317; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kričičko Izdanje*, 41.

toplu şekilde hızlıca askerî birliklere katılacaklar ve canları pahasına mücadele edeceklerdir. Kânûnnâme sayesinde generalin gönderdiği emir ile iki-üç saat içinde tam teçhizatlı olarak 6.000-7.000 Ulah askerî belli bir yerde toplanacaktır⁸⁷. Ücretli Ulah askerleri Osmanlılara karşı Yukarı Slavon Askerî Serhâd'dinin dışında bir bölgeyi savunurlarsa ilk 14 gün; Yukarı Slavon Askerî Serhâd'dinin içinde ama kendi kaptanlıklarının dışında bir bölgeyi savunurlarsa ilk 8 gün ücret almayacaklardır. Bu sürelerin dışındaki zaman dilimi için kendilerine normal maaşları üzerinden ödeme yapılacaktır⁸⁸.

3. Değerlendirme ve Sonuç

Habsburg Monarşi tarafından 17. yüzyılın ilk yarısında, Osmanlı topraklarından kendi serhâddine göç etmiş Ulah ahalisine, fiili arazi mülkiyeti, vergilerden muafiyet ve özerk yönetimi kapsayan imtiyazların verildiği üç temel kanunname -diğer ikisi II. Rudolf'un 1608 tarihli ve II. Ferdinand'ın 1627 tarihli kânûnnâmeleri- çıkarılmıştır. 1630 tarihli Ulah Kanunnamesi ile II. Rudolf (1575-1612) ve Matthias'ın (1612-1619) tarafından Slavonya Krallığı'nın topraklarında iskân ettirilmiş olan Ulah ahalisi kendi beka ve güvenliklerini koruyabildikleri gibi bütün Hristiyan vatanını korumaya devam etmişlerdir. Ulah ahalisi, kanunname hükümlerine uyar, barış ve savaş dönemlerinde bu hükümler çerçevesinde bir yaşam sürerler ise, bir yandan varlıklarını/haklarını askerî hizmetler ve kahramanlıklar karşılığında koruyabilecekler, diğer yandan ise kendi aralarında adaleti ve disiplini de yüksek seviyede tutabileceklerdir.

Tüm bu hükümler ağına uzaktan baktığımızda, Ulahların özerkliklerinin -askerlik karşılığında ücretsiz toprak mülkiyetinin yönetimine sahip olmaları- tanımlandığını ve güvence altına alındığını görüyoruz. Siyasi erki elinde tutan II. Ferdinand, Ulah ahalisinin yerel otoritelerini seçmelerine izin vererek sivil işlerinde kendi öz yönetimlerini düzenlemelerini sağlamıştır. Her bir Ulah köyüne bir knez/yargıç, her bir kaptanlığa bir başyargıç seçimle işbaşına gelecektir. Başyargıç ve sekiz yardımcısı ile Ulah ahalisinin Varaždin Generaline bağlı bir sivil otoritesini oluşturmuşlardır. Böylelikle Ortodoks Ulahların yerel yargı yetkisi (Hırvat Saboru'nun) yerine Viyana'nın/merkezin yargı yetkisine kademeli olarak bağlandıklarını söyleyebiliriz. Monarşi yönetimi kanunnameyi yürürlüğe koyarak bir yandan Ulah ahalisinin yerel soyluların hâkimiyetine girme olasılığını tamamen ortadan kaldırırken diğer yandan soyluların iktidarına büyük bir darbe indirmiştir. Çünkü Hırvat-Slavon soyluları kendilerine ait eski topraklara yerleşmiş olan Ulahları feodal yükümlük altına alamadıkları için eski toprakları üzerindeki hâkimiyetlerini de yitirmişlerdir. Kanunname, içerik bakımından toprak mülkiyetine/sahipliğine ilişkin usul ve esasları içermediği için Hırvat-Slavon soylularının sert tepkilerine maruz kalmıştır.

Yukarı Slavon Askerî Serhâd'dinin mekânsal tanımını yapan kanunname, teorik olarak Sava ve Drava nehirleri arasında bulunan her Ulah köyünü içine almasına rağmen pratik olarak

87 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 11. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 488; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 317; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 42.

88 *Statuta Valachorum*, 5. bölüm, 12. madde. Bk.: *MSHSM-ACRCDS=HSS*, 5: 488; *Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*, 1: 317; *Statuta Valachorum: Prilozi za Kritičko Izdanje*, 42.

kapsadığı alanı açıkça belirtmemiştir. Her şeyden önce, Ban ve Sabor'un idaresi altındaki Hırvat-Slavon Krallığı'nın toprakları üzerindeki Ulah yerleşim yerlerini kapsamamasından dolayı çeşitli ihtilaflar ortaya çıkmıştır. Çünkü bu bölgelerde yaşayan Ulah ahalisi ve hatta diğer yerli nüfus da kanunname ayrıcalıklarından yararlanmak istemiştir. Monarşi yönetimi, bu belgenin hükümlerinden yararlanacak/yararlanamayacak Ulahların ayrımını birçok kez denemesine rağmen hiçbir zaman yapamamıştır. Böyle bir sonuç ise Yukarı Slavonya Askerî Serhâd'dinin Hırvat-Slavon Sabor'u ve Ban'ının egemenlik yetkisinden ayrılma sürecinin hızlanmasına sebep olmuştur.

Devlet ve nüfus arasındaki ilişkileri yeni bir zemin üzerinde inşa etmenin fırsatını veren bu tür kanunnameler, neredeyse her zaman, Ulahlara yeni haklar vermek yerine atalarından kendilerine intikal eden hak miraslarını doğrulamıştır. Monarşi, savunma sisteminin güçlenmesi konusunda bu Ulahlardan istifade etmiştir. Acil seferberlik durumunda on yedi yaş üzerindeki her bir Ulah erkek, askerlik hizmetini yerine getirmek için silahaltına alınmıştır. Bu şekilde Monarşi, hem yerel soylulara muhtaç olmadan ihtiyaç duyduğu zamanda askerî yardım ve destek rezervi olacak bir havuz oluşturmuş, hem de mevcut askerî harekâtları güvence altına almıştır. Sonuç olarak devletin askerî kaynaklarının dizginleri yavaş yavaş merkezi iktidarın hizmetine verilmek suretiyle önemli bir adım atılmıştır. Devletin gücünün üstünlüğünü simgeleyen bu belge, bir mekanizma haline getirilmek istenen idari sistemin tam anlamıyla kendisidir.

Teşekkür: Bu araştırmanın temeli olan Ulah Kanunnamesi'nin (1630) orijinalini göstermesi ve kişisel bilgilerini paylaşmasından dolayı Hırvat Tarihi Müzesi'nin (*Hrvatski Povijesni Muzej*) birinci el belge koleksiyonunun (*Dokumentarna Zbirka I.*) danışmanı, tarih ve arkeoloji profesörü (*profesor povijesti i arheologije*) Ela Jurdana'ya ve önerilerinden dolayı Prof. Dr. Fatih Yeşil'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca proje desteğinden dolayı Türk Tarih Kurumu'na müteşekkirim.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Bu makale, Türk Tarih Kurumu'nun 001.nolu "Osmanlı-Habsburg Mücadelesinde Hırvatistan'ın Rolü (1606-1683)" isimli projesinin desteği ile kaleme alınmıştır.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: This article has been written with the support of Turkish Historical Society's project numbered 001, named "The Role of Croatia in the Ottoman-Habsburg Struggle (1606-1683)".

Kaynaklar/References

A. Arşiv Belgeleri

1. Yayımlanmamış Arşiv Belgeleri

- Avusturya Devlet Arşivleri (OeStA: Österreichisches Staatsarchiv), Viyana Harp Arşivi (KA: Kriegsarchiv)
 İç Avusturya Harb Şûrası (İÖ.HKR: Inner Österreichischer Hofkriegsrat, Akten)
 İÖ.HKR, Akten, Karton (Faszikel) 6: Croatica, 1599-VII-I.
 İÖ.HKR, Akten, Karton (Faszikel) 6: Croatica, 1599-VII-I.
 İÖ.HKR, Akten, Karton (Faszikel) 8: Croatica, 1602-IV-I.

2. Yayımlanmış Arşiv Belgeleri

- Jura Regni Croatiae, Dalmatiae & Slavoniae*. Urednici Joannes Kukuljević-Aliter Bassani de Sacchi. Zagreb: Velocibus Typis Dris Ludovici Gaj, 1862.
- Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium: Acta Comititalia Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae = Hrvatski Saborski Spisi*. 5 cilt. Urednici Ferdo Šišić. Zagreb: Academia Scientiarum et Artium Slavorum Meridionalium, 1918.
- Monumenta Spectantia Historiam Slavorum Meridionalium: Spomenici Hrvatske Krajine*. 3 cilt. Urednici Radoslav Lopašić. Zagreb: Academia Scientiarum et Artium Slavorum Meridionalium, 1884.
- Statuta Valachorum: Prilozi za Kričko Izdanje*. Urednici Drago Roksanđić, İredomir Višnjčić. Zagreb: SKD Prosvjeta, 1999.

B. Araştırma Eserleri

- “Ban”, *Leksikografski Zavod Miroslav Krleža/Hrvatska Enciklopedija (LZMK/HE)*. LZMK/HE'nin internet üzerinden erişimi için bk.: <https://enciklopedija.hr/02.04.2020>
- Adamček, Josip. *Agrarni Odnosi u Hrvatskoj od Sredine XV do Kraja XVII Stoljeća*. Zagreb: Sveučilišna Naklada Liber, 1980.
- Cofek, Danijela. “Vojnokrajiške Institucije u Praksi: Slavonska Krajina 1578. Godine”, *Podravina X /19 (2011)*: 5-44.
- Holjevac, Željko ve Nenad Moačanin. *Hrvatsko-Slavonska Vojna Krajina i Hrvati pod Vlašću Osmanskog Carstva*. Zagreb: Leykam international, 2007.
- Kaser, Karl. *Slobodan Seljak I Vojnik: Rana Krajiška Društva (1545-1754)*. Zagreb: Naprijed, 1997.
- Klaić, Nada. *Društvena Previranja i Bune u Hrvatskoj u XVI i XVII Stoljeću*. Beograd: Izdavačko Poduzeće Nolit, 1976.
- Kršev, Boris N. “Statuta Valachorum-Pravna Osnova Nastanka Vojne Granice-Krajine”, *Civitas 2 (2011)*: 129-148.
- Moačanin, Fedor. “Organizacijske Strukture Vojne Krajine do Sredine 18. Stoljeća”, *Arhivski Vjesnik 34/35 (1992)*:157-163.
- Moačanin, Fedor. *Radovi iz Povijesti Vojne Krajine*. Priredila Nataša Štefanec. Zagreb: Srpsko Kulturno Društvo, 2016.

- Regele, Oskar. *Der Österreichische Hofkriegsrat, 1556-1848*. Wien: Druck und Verlag Österreichischen Staatsdruckerei, 1949.
- Rothenberg, Gunther Erich. *The Austrian Military Border in Croatia, 1522-1747*. Urbana: The University of Illinois Press, 1960.
- Rothenberg, Gunther Erich. *The Military Border in Croatia 1740-1881: A Study of an Imperial Institution*. Chicago: The University of Chicago Press, 1966.
- Schulze, Winfried. *Landesdefension und Staatsbildung: Studien zum Kriegswesen des Innerösterreichischen Territorialstaates (1564-1619)*. Wien-Köln-Graz: Böhlau, 1973.
- Solak, Mehmet. *Sınırların Hapsettiği Tarih: Osmanlı İmparatorluğu'na Karşı Hırvat Askeri Sınır Bölgesi'nin Örgütlenmesi (1553-1664)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi 2018.
- Stallaerts, Robert. *Historical Dictionary of Croatia*. Lanham, Toronto, Plymouth: The Scarecrow Press, 2010.
- Štefanec, Nataša. *The Diet in Bruck an der Mur (1578) and the Estates on the Croatian, Slavonian and Kanisian Military Border*. Doktorska Disertacija, Central European University, 2004.
- Yeşil, Fatih. *Aydınlanma Çağında Bir Osmanlı Kâtibi: Ebubekir Râtib Efendi (1750-1799)*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 2011.